

Καινοτομία ή αναγκαιότητα; Η ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. στο μάθημα των Θρησκευτικών

Αγγελική Κυριάκου

Υπεύθυνη Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων Δ.Δ.Ε.Κορινθίας
kyriakouangel@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση εξετάζεται η δυνατότητα διδακτικής αξιοποίησης των Νέων Τεχνολογιών (Τ.Π.Ε.) στο μάθημα των θρησκευτικών. Αρχικά γίνεται μία σύντομη αναφορά στο περιεχόμενο του όρου Τ.Π.Ε. και στη θεσμική κατοχύρωσή του στον ελλαδικό χώρο. Προβάλλεται η άποψη, πως η χρήση των Νέων Τεχνολογιών στο μάθημα των θρησκευτικών, ενισχύει τη βιωματικότητα του και εξοπλίζει το θεολόγο καθηγητή με εργαλεία που είναι πλέον απαραίτητα και συμβατά με τη στοχοθεσία του μαθήματος. Έχει πολλαπλές δυνατότητες χρήσης σε όλες τις φάσεις της διδασκαλίας, καθώς και σαν αξιολογικό μέσο. Προϋποθέσεις για την επιτυχή ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. στο μάθημα των θρησκευτικών είναι η τεχνογνωσία του εκπαιδευτικού, η διαρκής επιμόρφωσή του, οι οργανωτικές του ικανότητες, η διαρκής εγρήγορση και επίβλεψη.

Λέξεις κλειδιά: Μάθημα Θρησκευτικών, Νέες Τεχνολογίες, Διδακτική Θρησκευτικών.

Εισαγωγή

Η σύγχρονη εποχή έχει χαρακτηριστεί ως η εποχή της ταχύτητας. Σε αυτή την αίσθηση συντελεί κυρίως η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, που έχει επηρεάσει όλους ανεξαιρέτως τους τομείς της ανθρώπινης ζωής. Η εκπαίδευση, ως ένας σημαντικός θεσμός της ανθρώπινης κοινωνίας επηρεάζεται και αυτή στο βαθμό που της αναλογεί.

Οι αλλαγές που αναφέρονται στην εκπαίδευση αφορούν όλες τις πτυχές της: περιεχόμενο, σκοπό, μέσα, φορείς κ.ά. Στην παρούσα εισήγηση μας απασχολεί μία καινοτομία που αφορά κυρίως στη διδακτική μεθοδολογία. Πρόκειται για την είσοδο των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.). Θα εξετάσουμε τη συγκεκριμένη έννοια σε συνάρτηση με το μάθημα των Θρησκευτικών.

Αρχικά θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε την έννοια "Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας". Η θέση που έχουν καταλάβει στη σημερινή ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, καθώς και η συμβατότητά τους με τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών, είναι ένα βασικό ζήτημα που θα πρέπει να εξεταστεί προκειμένου να νομιμοποιηθεί η έρευνά μας για τη δυνατότητά τους να αξιοποιηθούν στο μάθημα των θρησκευτικών. Ακολουθεί μία αναφορά σε ενδεικτικούς τρόπους

χρησιμοποίησης των ψηφιακών εργαλείων στη διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών, τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις για να υπηρετήσουν σωστά τη στοχοθεσία του μαθήματος και κάποια γενικά συμπεράσματα.

1. Θεωρητικό Πλαίσιο Υποστήριξης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

1.1 Ορισμοί/ Περιγραφή

Εάν θέλαμε να κάνουμε μία αδρή χαρτογράφηση του χώρου, προκειμένου να προσανατολιστούμε στην ορολογία, στην οποία εκτιθέμεθα βέβαια συνεχώς, αλλά ίσως συγγέουμε κάποιες έννοιες, θα λέγαμε πως η γενική έννοια-ομπρέλα είναι αυτή που ονομάζεται "Γραμματισμός στα Μέσα και την Πληροφορία" (Media and Information Literacy, MIL). Με αυτό τον όρο δηλώνουμε την ύπαρξη ενός συνόλου ικανοτήτων (καθώς επίσης και στάσεων και δεξιοτήτων), οι οποίες μας καθιστούν ικανούς να κατανοούμε τη λειτουργία των μέσων πληροφόρησης, να αξιολογούμε το περιεχόμενό τους και εν συνεχεία να λαμβάνουμε αποφάσεις ως χρήστες, αλλά και δημιουργοί πληροφοριών (Μπουγατζέλη, Σουλιώτη & Τόγια, 2015). Εντός του "Γραμματισμού στα Μέσα και την Πληροφορία", σύμφωνα με τις ίδιες ερευνήτριες (Μπουγατζέλη, Σουλιώτη & Τόγια, 2015), εντάσσεται ο Πληροφοριακός Γραμματισμός (Information Literacy), ο οποίος περιλαμβάνει τις αναγκαίες ικανότητες για να επιλύουμε τα προβλήματά μας και να παίρνουμε αποφάσεις, κάνοντας ορθή χρήση της πληροφορίας.

Αναγόμεστε έτσι στις έννοιες του "τεχνολογικού αλφαριθμητισμού" και αντίστοιχα του "τεχνολογικά αναλφάβητου". Το σύγχρονο σχολείο καλείται να καταστήσει τους μαθητές του και πολίτες του αύριο, "ψηφιακά εγγράμματους", με την έννοια της ικανότητας αξιοποίησης της τεχνολογίας.

Ο όρος Τ.Π.Ε. αποτελεί αρκτικόλεξο της έκφρασης "Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνιών". Ως κλάδος της Παιδαγωγικής Επιστήμης καθιερώνεται το 1977. Στην ουσία έχουμε ένα σύνθετο σχήμα που αντλεί το θεωρητικό του πλαίσιο από τις θεωρίες μάθησης, της αναπτυξιακής ψυχολογίας και των νευροεπιστημών, ενώ αντίστοιχα μεγάλο είναι και το εύρος του ερευνητικού του πεδίου.

Σύμφωνα με την Ξ. Αλμπανάκη "Η εκκλησία από τη σύστασή της λειτούργησε πολυμεσικά και πολυτροπικά (εικόνα, ήχος, οσμή, αφή)" (Αλμπανάκη, 2013, σελ.34). Η καθημερινή ζωή του σημερινού παιδιού όμως κατακλύζεται από εικόνες, ήχους, πληροφορίες. Αποτελεί μέρος μίας "ψηφιοκρατούμενης κοινωνίας". Εκ των πραγμάτων η διδασκαλία θα πρέπει να ανταποκρίνεται στα πολυαισθητηριακά αυτά ερεθίσματα, στα οποία έχει μάθει να αλληλεπιδρά. Μία διδασκαλία θρησκευτικών εννοιών λοιπόν, θα πρέπει να ενσωματώσει ανάλογα ερεθίσματα. Η εποπτικότητα που χαρακτηρίζει τις Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση, είναι ένα παιδαγωγικό μέσο

που και η ίδια η Εκκλησία έχει θεωρητικά και πρακτικά αποδεχτεί (Χρηστίδου 2007).

1.2 Θεσμικό Πλαίσιο- Συμβατότητα με Προγράμματα Σπουδών

Τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών για το μάθημα των Θρησκευτικών σήμερα, είναι αυτά που θεσπίστηκαν το 2017, με τον τίτλο "Νέα Προγράμματα Σπουδών στα Θρησκευτικά" (ΦΕΚ Προγράμματος Σπουδών Δημοτικού-Γυμνασίου ΦΕΚ 2104- 19/6/2017 και ΦΕΚ Προγράμματος Σπουδών Λυκείου 2105-19/6/2017. [Μπορείτε να δείτε τα ΦΕΚ εδώ](#). Προσπελάστηκε 19/8/2017).

Μία από τις ιδιαιτερότητες του νέου μαθήματος είναι η μη ύπαρξη διδακτικού εγχειριδίου για το μαθητή. Παρατίθεται όμως ένα πλήθος υλικού για επιλεκτική αξιοποίηση από το διδάσκοντα. Στο σημείο αυτό η αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη καθίσταται *sine qua non* ("έκ τῶν ὄν, οὐκ ἄνευ", δηλαδή απαραίτητη), δεδομένου πως ένα μεγάλο μέρος του υλικού είναι ψηφιακό (οπτικό, ακουστικό, ιστοσελίδες κ.ά). Έτσι στην πράξη έχουμε διεύρυνση, εμπλουτισμό και εκσυγχρονισμό των διδακτικών πρακτικών του μαθήματος.

1.3 Γνώση και Πληροφορία στο μάθημα των Θρησκευτικών.

Ένα θέμα που έχει τεθεί, όσον αφορά τη χρήση της τεχνολογίας στην εκπαιδευτική διαδικασία, είναι το κατά πόσο το άμεσο προϊόν της επαφής με την τεχνολογία είναι γνώση ή πληροφορία. Το θέμα μάλιστα είναι ακόμη πιο σημαντικό όσον αφορά το μάθημα των θρησκευτικών, στο βαθμό που η στοχοθεσία του μαθήματος αυτού είναι ευρύτερη της απλής πληροφόρησης των θρησκευτικών γεγονότων, αλλά και η ορθόδοξη χριστιανική γνώση έχει ιδιαίτερο χαρακτήρα (Βασιλόπουλος 1996).

Κατά γενική παραδοχή, η γνώση έχει χάσει τον απόλυτο χαρακτήρα της και έχει σχετικοποιηθεί. Επιπλέον οι νέες θεωρίες μάθησης και κυρίως ο κονστрукτιβισμός (ή εποικοδομισμός), δίνοντας το βάρος στον τρόπο μάθησης του κάθε ατόμου, έχουν αποσυνδέσει την μάθηση από την συμπεριφορά του εκπαιδευτικού, τουλάχιστον με αποκλειστικό χαρακτήρα (Lyotard, 1993, Beck & Young, 2005). Περνάμε σε μία νέα σχέση με τη γνώση, «την κοινωνία της γνώσης», όπου η γνώση νοείται ως συντελεστής παραγωγής (Τσουκαλάς, 2009, Beck, 2002). Η γνώση παίρνει τη μορφή πληροφορίας και ένα νέο έργο του εκπαιδευτικού είναι η εκμάθηση του μαθητή του στο χειρισμό των πληροφοριών.

Η αρχική πληροφορία που οι Τ.Π.Ε. θα μεταφέρουν με άμεσο, βιωματικό, εποπτικό, ενδιαφέροντα, ευχάριστο, ευρητικό και συνεργατικό τρόπο, δε θα πρέπει να μείνει ως πληροφορία, αλλά ούτε και ως απλή γνώση, συγκροτημένη σε ένα νοητικό σχήμα. Θα πρέπει να έχουμε οικοδόμηση της νέας γνώσης και όχι άκριτη ανα-

παραγωγή πληροφορίας. Ακόμη περισσότερο θα πρέπει να μετουσιωθεί στην ορθόδοξη γνώση που έχει χαρακτήρα βιωματικό και όχι γνωσιοκεντρικό (Βασιλόπουλος, 1996).

Σε αυτό το σημείο είναι καίριος ο ρόλος του Θεολόγου-εκπαιδευτικού. Είναι ο διευκολυντής της αναπλαισίωσης της πληροφορίας και της τελικής της μετατροπής σε γνώση. Ο μαθητής έρχεται σε άμεση επαφή με το θρησκευτικό γεγονός (π.χ. το θαύμα, την τελετή του χρίσματος, την έννοια της αγάπης κ.ά.), μέσα από τη δική του αναζήτηση και με έντονη εποπτεία (π.χ. βρήκε ένα ντοκιμαντέρ, ένα βίντεο, μία μαρτυρία κ.ά.). Αναζητά όμως μία πληροφορία. Καταλήγει με μία πληροφορία στα χέρια του που θα πρέπει να οργανωθεί σε σχήμα και να μετατραπεί σε έγκυρη γνώση. Ο θεολόγος εκμεταλλευόμενος την εγρήγορση, την άμεση επαφή με το υλικό και την ετοιμότητα για μάθηση που τους προσδίδει η σύγχρονη τεχνολογία, θα κινήσει τις διαδικασίες αναστοχασμού των μαθητών, θα μετατρέψει την πληροφορία σε γνώση, θα τους ασκήσει στην κριτική ανάγνωση της πληροφορίας.

Παράδειγμα αποτελούν τα προσωρινά βιβλία των Θρησκευτικών, που εκδόθηκαν και θα κυκλοφορήσουν φέτος, υλοποιώντας τα Νέα Προγράμματα Σπουδών και κινούνται πάνω σε αυτό το πλαίσιο. Δεν ακολουθείται η έννοια του εγχειριδίου με το προς εκμάθηση υλικό, αλλά έχουμε την παράθεση ποικίλου υλικού ("Φάκελος"), που είναι συμβατό με το γενικό σκοπό και ειδικότερους στόχους του μαθήματος, της τάξης και της ενότητας (Γρηζοπούλου & Υφαντής, 2017).

Το κέντρο αναφοράς δεν είναι ένα συμπυκνωμένο κείμενο που αποτελεί αντικείμενο διδασκαλίας και πιστής αναπαραγωγής από το μαθητή, αλλά η κατάκτηση από μέρους του μαθητή ευρύτερων εννοιών, που δεν αναφέρονται ρητά, αλλά τις αντλούν από το ψηφιακό υλικό. Τις έννοιες αυτές αναλαμβάνει ο εκπαιδευτικός να τις διδάξει κάνοντας χρήση εποπτικών μέσων. Προσπερνώντας τη θεματική του περιεχομένου του μαθήματος, η μεθοδολογία πλέον πρέπει να μπορεί να υπηρετήσει μεν τη "μετακένωση" της γνώσης, αλλά και τη μετατροπή της πληροφορίας σε γνώση. Η εργαλειακή χρήση και η πλήρης αξιοποίηση του (συμπληματικού) υλικού του Φακέλου μπορεί να επιτευχθεί στο βέλτιστο βαθμό με την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε.

2. Η χρήση της τεχνολογίας στο μάθημα των θρησκευτικών

2.1 Τρόποι Αξιοποίησης.

Οι δυνατότητες που προσφέρει η χρήση της τεχνολογίας στο μάθημα των θρησκευτικών είναι πολλές και καλύπτουν πολλές λειτουργίες.

Αρχικά μπορούμε να αναφέρουμε τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν ως "προκαταβολικοί οργανωτές". Η Χρηστίδου (Χρηστίδου, 2007) αναφέρει, πως σύμφωνα

με τον Ausubel, οι "προκαταβολικοί οργανωτές" μπορούν να αξιοποιηθούν στην αφόρμηση του μαθήματος, προκειμένου να εισαγάγουν τους μαθητές στη νέα έννοια και κινώντας το ενδιαφέρον τους να ενισχύσουν τα εσωτερικά κίνητρα μάθησης. Τα οπτικοακουστικά μέσα των Τ.Π.Ε. συνιστούν άριστους "προκαταβολικούς οργανωτές".

Το ενδιαφέρον είναι πως όλα αυτά τα τεχνολογικά μέσα χρησιμεύουν όχι μόνο ως μέσο "επίδειξης" από το θεολόγο, αλλά και ως "εργαλείο" που χρησιμοποιεί και ο μαθητής. Μπορούν οι ίδιοι οι μαθητές να δημιουργήσουν το δικό τους βίντεο, με τα κατάλληλα λογισμικά που υπάρχουν ή να κάνουν τη δική τους ηχογράφιση. Μπορούν στο μάθημα για την ορθόδοξη εικονογραφία για παράδειγμα, να επεξεργαστούν οι ίδιοι με ένα πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνας εικόνες και ψηφιδωτά. Όλα σχεδόν τα λογισμικά μπορεί να χρησιμοποιηθούν από το μαθητή ως το παραδοτέο προϊόν μίας εργασίας, όπως για παράδειγμα ένα κείμενο γραμμένο σε ένα κειμενογράφο, μία παρουσίαση σε αντίστοιχο λογισμικό, μία χρονογραμμή για την εξέλιξη μίας έννοιας, κ.τ.λ. Έτσι προάγεται η ενεργητική μάθηση και ο μαθητής βιωματικά εμπλέκεται και συμμετέχει στη διαδικασία της διδασκαλίας, που έως τώρα ήταν συνδεδεμένη με αδιάφορη και μηχανική παρακολούθηση.

Τα εκπαιδευτικά λογισμικά που αυξάνονται και βελτιώνονται καθημερινά με γεωμετρική πρόοδο καλύπτουν σε όλο της το εύρος την εκπαιδευτική διαδικασία. Για να μην ξεχνάμε και την πτυχή της αξιολόγησης, υπάρχουν πολλές δυνατότητες για σύνταξη ασκήσεων από το διδάσκοντα με τρόπο ενδιαφέροντα, πρωτότυπο και να καλύπτει πολλές πτυχές. Είναι κοινά αποδεκτό πως οι ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου απευθύνονται στην συγκλίνουσα σκέψη. Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η αξιολόγηση με κλειστού ή αντικειμενικού τύπου ερωτήσεις είναι σχετικά πρόσφατη. Ουσιαστικά έχουμε τα Αναλυτικά Προγράμματα για το Λύκειο του 1998 (Φ.Ε.Κ.406/5-5-1998), να είναι τα πρώτα που εφαρμόζουν και όχι απλά προβλέπουν το είδος αυτό της αξιολόγησης. Είναι οι γνωστές σήμερα ασκήσεις τύπου Σωστό ή Λάθος, συμπλήρωση κενού/ών, σταυρόλεξα κ.ά.

Ο θεολόγος εκπαιδευτικός βρέθηκε μπροστά σε μία νέα ανάγκη να ασκηθεί σε αυτό το είδος των ασκήσεων. Τα λογισμικά προγράμματα που προσφέροντα καθιστούν αυτή τη δουλειά πολύ πιο αποδοτική και ποιοτική, από όσον θα γινόταν χειρονακτικά και χρονοβόρα (Εντελώς ενδεικτικά αναφέρουμε κάποια από αυτά τα λογισμικά: "Hot potatoes", "Hot Pepper", "Keduca", "Cyber tester", "Kubbu" κ.ά). Αρκετά από αυτά τα λογισμικά είναι ανοικτού λογισμικού κώδικα, ενώ το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο διαθέτει για την εκπαιδευτική κοινότητα λογισμικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εκπαίδευση, καθώς και ψηφιακές υπηρεσίες που καλύπτουν μεγάλη ποικιλία αναγκών (<http://www.sch.gr/>).

Η όλη διαδικασία της αξιολόγησης, στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα περνάει σε ένα νέο στάδιο. Οι οδηγίες περιλαμβάνουν πλέον περισσότερες μορφές αξιολόγησης, πέραν του κλασικού διαγωνίσματος και της καθημερινής προφορικής εξέ-

τασης (Μπιτσάκης, 2014). Και σε αυτό το σημείο ο θεολόγος καθηγητής μπορεί να αξιοποιήσει τις Νέες Τεχνολογίες. Ο νέος τύπος αξιολόγησης είναι το e-portfolio. Πρόκειται για το φάκελο του μαθητή, όπου συγκεντρώνονται οι εργασίες που πραγματοποιεί σε ψηφιακή μορφή. Προσφέρουν πλούσιο υλικό και είναι πάντα προς όφελος του μαθητή, καθώς κρίνεται και για ό,τι θέλει να προσθέσει που θεωρεί πως τον αντιπροσωπεύει (Αλμπανάκη, 2013, Γεωργούσης, 1998).

Πολύ σημαντική επίσης είναι και η δυνατότητα δημιουργίας κοινωνικής διαδικτύωσης στο πλαίσιο πάντα της τάξης. Δημιουργούνται κλειστές διαδικτυακές ομάδες, όπου οι εγγεγραμμένοι από τον καθηγητή μαθητές, μπορούν σε κλειστό και ελεγχόμενο περιβάλλον να επικοινωνούν, να διαμοιράζονται υλικό και έγγραφα, να συνεργάζονται κ.ά. Ουσιαστικά πρόκειται για μία "προέκταση" της τάξης. Τα οφέλη από μία τέτοια "οργάνωση ηλεκτρονικής τάξης" είναι ο διαμοιρασμός εκπαιδευτικού υλικού στους μαθητές πολύ περισσότερο από ό,τι θα μπορούσε να δοθεί και να επεξεργαστεί στην τάξη, ενώ αυξάνεται η αυτενέργεια του μαθητή, δίνεται έμφαση στην επικοινωνία, και στο πώς παρουσιάζεται το μάθημα, πέραν του περιεχομένου του (Αλμπανάκη, 2013).

Όλα αυτά τα ψηφιακά εργαλεία υπάρχουν ελεύθερα στο διαδίκτυο και μπορεί να έχει πρόσβαση ο κάθε μαθητής. Ωστόσο το ΥΠ.Π.Ε.Θ., διαθέτει όλα αυτά τα εργαλεία μέσα από το "Ψηφιακό Σχολείο" και το "Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο".

Ο κατάλογος των ψηφιακών μέσων και των τρόπων που αυτά μπορούν να αξιοποιηθούν από το θεολόγο καθηγητή είναι μεγάλος και συνεχώς επεκτείνεται. Σκοπός μας όμως δεν ήταν να κάνουμε μία εξαντλητική παρουσίαση των μέσων και των τρόπων που αυτά αξιοποιούνται στην τάξη από το θεολόγο. Ο σκοπός μας ήταν, αφενός να δείξουμε πως το αντικείμενο δεν εξαντλείται, εφόσον η τεχνολογία δε σταματάει να αναπτύσσεται, αφετέρου να εμπνεύσει το θεολόγο. Να του ανοίξει ένα παράθυρο στη σύγχρονη μεθοδολογία, πράγμα που θα ανανεώσει τον ίδιο ως εκπαιδευτικό, θα δώσει λύσεις σε παγιωμένα προβλήματα (παρακίνηση της τάξης και ζωντάνεμα του μαθήματος), αλλά κυρίως θα δώσει βιωματική διάσταση σε ένα κατεξοχήν βιωματικό μάθημα.

2.2 Προϋποθέσεις χρήσης των ΤΠΕ /Περιορισμοί.

A) Σε επίπεδο διεξαγωγής του μαθήματος.

Αρχικά θα πρέπει να γίνει ο σχεδιασμός. Ως επί το πλείστον αφορά σε κατ'οίκον εργασία του διδάσκοντα. Επιβάλλεται να τεθούν τα ερωτήματα: α) Τι θα διδαχθεί, δηλαδή το περιεχόμενο, β) σε ποιο μέρος της διδασκαλίας θα προσαρμοστεί: αφόρμηση, αξιολόγηση κ.ά., γ) ποιο εργαλείο ΤΠΕ εξυπηρετεί καλύτερα τους στόχους που έχουν τεθεί; δ) ποια είναι η ηλικία, αλλά και το γνωστικό και αντιληπτικό επίπεδο των μαθητών, επίσης οι δεξιότητες που έχουν στη χρήση του συγκεκριμένου εργαλείου, ε)ο διατιθέμενος χρόνος και στ) η δημιουργία του υλικού. Όποιο

ψηφιακό εργαλείο και αν αποφασίσει να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να οργανωθεί το υλικό σε φακέλους για εξοικονόμηση χρόνου, ή να υπάρχουν έτοιμες διευθύνσεις ιστοσελίδων για έρευνα από τους μαθητές, αυτονόητος θεωρείται και ο έλεγχος του διαδικτυακού υλικού για την επικαιροποίησή του. Επίσης το ιδανικό είναι να δημιουργούνται κάθε φορά νέα "Φύλλα εργασιών", ανάλογα πάντα με το επίπεδο των μαθητών.

Το δεύτερο στάδιο της προετοιμασίας είναι λίγο πριν την έναρξη της διδακτικής ώρας. Επιβεβαιώνεται η διαθεσιμότητα της αίθουσας πληροφορικής, η ορθή λειτουργία των Η/Υ, η ορθή εγκατάσταση των λογισμικών που θα χρησιμοποιηθούν και ο διδάσκων βρίσκεται στην αίθουσα πριν από τους μαθητές, επιβλέποντας την είσοδό τους και την τακτοποίησή τους στους Η/Υ, ή εφόσον πρόκειται για απλή αίθουσα με διαδραστικό πίνακα, για τη λειτουργία του. Τα φύλλα εργασιών επίσης, είναι ήδη φωτοτυπημένα και έτοιμα προς χρήση. Όλο αυτό το "τελετουργικό" είναι απαραίτητο, εκτός από τους ευνόητους λόγους αποφυγής ατυχιών, που θα ματαίωναν την υλοποίηση του σχεδιαζόμενου μαθήματος, για λόγους εξοικονόμησης χρόνου. Ο χρόνος είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας για την καθημερινή χρήση των Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία (Χαραλάμπους & Κυριάκου, 2006). Ο περιορισμός αυτός αμβλύνεται με την πείρα του διδάσκοντος και την όλο και βελτιούμενη τεχνολογία.

Το τρίτο στάδιο θα το ορίζαμε ως την ώρα της διεξαγωγής της διδασκαλίας. Απαιτείται η επαρκής τεχνογνωσία του εκπαιδευτικού. Αυτή η επικαιροποίηση της γνώσης όμως επιτυγχάνεται μόνο με την υιοθέτηση και έμπρακτη εφαρμογή της φιλοσοφίας της "Δια Βίου Μάθησης".

Πολύ σημαντικές είναι και οι κοινωνικές δεξιότητες. Το όλο προφίλ του εκπαιδευτικού θα πρέπει να είναι ανάλογο με τη στοχοθεσία του και να έχει κοινωνικές δεξιότητες. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάπτυξη συνεργατικού πνεύματος με τους ίδιους τους συναδέλφους του.

B) Σε επίπεδο δεοντολογίας.

Οι μαθητές θα πρέπει να ασκηθούν σε ζητήματα ηθικής χρήσης της πληροφορίας, σε ζητήματα δεοντολογίας, λογοκλοπής κ.ά. Ο καθηγητής θα πρέπει ο ίδιος να ξέρει να "φιλτράρει" την πληροφορία σε πρώτο στάδιο, πριν την αξιοποιήσει για αναγωγή σε "γνώση". Πρόκειται για δεξιότητες που όλες οι ειδικότητες γνωρίζουν από την πανεπιστημιακή τους φοίτηση, αλλά τώρα είναι πιο σύνθετες και εξελίσσονται και απαιτούνται ήδη από χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες (Κυριακούλου, Πολίτης, & Δουκατά, 2008).

Γ) Σε επίπεδο επιλογών χρήσης.

Κάθε φορά θα πρέπει να επιλέγεται το κατάλληλο εργαλείο. Εννοείται πως κάνουμε λόγο για χρήση των Τ.Π.Ε. και όχι για κατάχρηση. Χρήση για ένα σκοπό και όχι για εντυπωσιασμό. Ένας άλλος περιορισμός είναι η "αρχή της οικονομίας". Δεν

χρησιμοποιώ ένα ψηφιακό τεχνολογικό μέσο, μόνο και μόνο για εντυπωσιασμό, εφόσον μπορώ να πετύχω το ίδιο με τα συμβατικά μέσα διδασκαλίας. Όταν είναι δυνατή η πραγματοποίηση μίας επίσκεψης σε ένα κοντινό ναό, για παράδειγμα, είναι προτιμητέα, παρά ένα πρόγραμμα εικονικής περιήγησης σε ένα μουσείο (Αλμπανάκη, 2013, σελ.40).

2.3 Προτάσεις.

Διατρέχοντας τη σχετική βιβλιογραφία, διαπιστώνουμε πως προσφέρεται μία πληθώρα εργασιών θεωρητικών, αλλά και εφαρμοσμένων ή προτεινομένων σχεδίων με χρήση Τ.Π.Ε. στο μάθημα των Θρησκευτικών (Αλμπανάκη, 2014, Μπιτσάκης, 2014, Κατωπόδης, 2010, Τσάγγας, 2006).

Επίσης, θα μπορούσαν να προσφερθούν κάποιες κοινές υπηρεσιακές επιμορφώσεις για διάφορες ειδικότητες καθηγητών και όχι αμιγώς θεολόγων. Αυτό εξυπηρετεί τη λογική της συνεργασίας και ίσως (γιατί όχι) και της προσέγγισης των διαφόρων αντικειμένων μεταξύ τους, στη λογική της διαθεματικότητας. Κάτι τέτοιο έγινε στην Επιμόρφωση Α΄ επιπέδου, κατά την οποία επιμορφώθηκαν όλες οι ειδικότητες μαζί και λειτούργησε καλά. Στο Β΄ επίπεδο η επιμόρφωση προβλέπεται να είναι "κατά συστάδες" και οι θεολόγοι βρίσκονται στη "συστάδα" των θεωρητικών μαθημάτων. Το προσεχές διάστημα (αρχές 2018), αναμένεται η προκήρυξη πρόσκλησης επιμόρφωσης επιμορφωτών Β΄ επιπέδου, στα οποία θα περιλαμβάνεται λογικά και κάποιος αριθμός για θεολόγους.

Μία ενδιαφέρουσα πτυχή που θα μπορούσε ίσως να διερευνηθεί εμπειρικά, είναι η συσχέτιση που τυχόν υπάρχει μεταξύ των αντιλήψεων διαφορετικών κοινωνικών ομάδων για τη διδασκαλία των θρησκευτικών με Νέες Τεχνολογίες. Για παράδειγμα, οι αντιλήψεις των μαθητών (ένας δείκτης που αναμένεται να είναι θετικός για τη χρήση τους βέβαια), σε συνάφεια με τις αντιλήψεις των επίσημων φορέων της εκκλησίας (π.χ.ιερείς) και πιστών που ασκούν συνειδητά τα θρησκευτικά τους καθήκοντα.

Πρόκειται ουσιαστικά για τη διερεύνηση στερεοτύπων και προλήψεων που θέλει το θρησκευτικό χώρο να ανήκει στη σφαίρα του συντηρητικού.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Η ενσωμάτωση των Νέων Τεχνολογιών στο μάθημα των θρησκευτικών αποτελεί μία φυσιολογική και αναμενόμενη κατάσταση, εντασσόμενη στην εξέλιξη της τεχνολογίας και της κοινωνίας. Το διακύβευμα όμως, είναι η ομαλή τους ένταξη χωρίς έκπτωση στο περιεχόμενο και στους γενικότερους και ειδικότερους σκοπούς και στόχους του μαθήματος.

Με όσα εκτέθηκαν παραπάνω, ενισχύθηκε θεωρούμε, η άποψη, πως αυτός είναι ένας πραγματοποιήσιμος στόχος

Απαραίτητες είναι κάποιες συνθήκες, που πρέπει να ικανοποιούνται, όπως η υιοθέτηση από το θεολόγο του ορθόδοξου ήθους, η επιστημονική του κατάρτιση σε θέματα παιδαγωγικής και ψυχολογίας και φυσικά η διαρκής επιμόρφωσή του και ενημέρωση πάνω στις συνεχείς εξελίξεις στους συγκεκριμένους αυτούς τομείς. Κάνοντας χρήση και όχι κατάχρηση των νέων παιδαγωγικών εργαλείων που μας προσφέρει η τεχνολογία, μπορεί το μάθημα των θρησκευτικών να πάρει τη θέση που του αξίζει ανάμεσα σε όλα τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα και να επιτελέσει με πληρότητα τον αντικειμενικό του στόχο: μία πρόταση ζωής για τα παιδιά και τους εφήβους.

Αναφορές

Αλμπανάκη, Ξ. (2013). *"Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος των Θρησκευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με δημιουργική αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών"*. Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Μπαρμπουνάκη.

Αλμπανάκη, Ξ. (2014). Δημιουργία "e-portfolio" στο μάθημα των θρησκευτικών. Στο Φ. Γούσιας (επιμ.) *"Η εκπαίδευση στην εποχή των Τ.Π.Ε."*, Αθήνα 22 και 23 Νοεμβρίου 2014.(σσ.47-55).

Βασιλόπουλος, Χ. (1996) *"Θρησκευτική αγωγή και αυτονομία του παιδιού"*. Θεσσαλονίκη- Αθήνα: εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε..

Γεωργούσης, Π. (1998). *Η αξιολόγηση των μαθητών με βάση το φάκελο υλικού: portfolio assessment, μία νέα τάση στην εκπαιδευτική αξιολόγηση*. Αθήνα, Δελφοί.

Γρηζοπούλου, Ο., Υφαντής, Π.(επιμ.) (2017). *Φάκελος Μαθήματος Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Πορεία και ανάπτυξη. Έντυπο Υλικό στα Θρησκευτικά*. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων Διόφαντος.

Beck, John (2002) *"The sacred and the profane in recent struggles to promote Official Pedagogic Identities"*, in British Journal of Sociology of Education , Volume 23, Issue 4, pages 617-626.

Beck, John and Young, Michael F.D.(2005) *"The assault on the professions and the restructuring of academic and professional identities : a Bernsteinian analysis"*, in British Journal of Sociology of Education, Volume 26, Issue 2, pages 183-197.

Κατωπόδης, Α.(2010). Πρόταση διδασκαλίας με τη χρήση των νέων τεχνολογιών της Δ.Ε. Γ΄ Γυμνασίου, "Μέγας Βασίλειος: ένας κορυφαίος Ιεράρχης. Κοινωνία ,ΝΓ΄(2010),σ.343-353.

Κυριακοπούλου, Χ., Πολίτης, Δ., & Δουκατά, Μ. (2008). Η ηθική χρήση της πληροφορίας στο περιβάλλον της πληροφοριακής παιδείας. <http://hdl.handle.net/10797/11790> (προσπελάστηκε στις 19/8/2017).

Lyotard, J.F. (1993). *Η μεταμοντέρνα κατάσταση*, Αθήνα: εκδόσεις Γνώση.

Μπιτσάκης, Α. (2014) Η αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στο μάθημα των Θρησκευτικών. *Επιθεώρηση Επιστημονικών- Εκπαιδευτικών θεμάτων.*, (1.1), 110-123.

Μπουγατζέλη, Ε., Σουλιώτη, Α., & Τόγια, Α. (2015). Πληροφοριακός Γραμματισμός και εκπαίδευση φοιτητών/τριών παιδαγωγικών τμημάτων: η περίπτωση του ΠΤΔΕ της Παιδαγωγικής Σχολής του ΑΠΘ. Κύρια άρθρα. http://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/14906/vol2_006.pdf?sequence=1 (προσπελάστηκε στις 19/8/2017).

Τσάγγας, Ι. (2006). Ο ρόλος του καθηγητή/τριας στην e-learning ("ηλεκτρονική μάθηση") και στο internet ("διαδίκτυο"). Το μάθημα των θρησκευτικών στο σύγχρονο σχολείο. Πρακτικά παιδαγωγικής συνάντησης 12 Απριλίου στο ΠΣΠΑ, σ.109-113.

Τσουκαλάς, (2009). Εφημερίδα Αυγή 29/3/2009, συνέντευξη στο Δημήτρη Παπανικολόπουλο.

Χαραλάμπους Κ., Κυριάκου Κ., (2006). Βαθμός αξιοποίησης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στη Δημοτική εκπαίδευση και προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την εισαγωγή και χρήση τους στις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης. Στο *Η σύγχρονη εκπαιδευτική έρευνα στην Κύπρο Προτεραιότητες και Προοπτικές*, 9ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 2-3 Ιουνίου 2006 , Πανεπιστήμιο Κύπρου Λευκωσία, σσ. 483-494.

Χρηστίδου, Ζ., (2007). *Η σημασία των εποπτικών μέσων διδασκαλίας κατά την ελληνορθόδοξη αγωγή*. Θεσσαλονίκη

Abstract

In the present study we examined the potential didactic use of New Technologies (ICT) in the course of Religious in Greek educational system. Initially there is a brief reference to the term ICT content and also to the way it is accepted as a teaching 'tool' . It is also highlighted their compatibility with existing curricula. It has multiple possibilities of use in all phases of teaching, as well as an evaluative tool.

Necessary conditions for successful integration of ICT by the lesson of religion, is the sufficient education of the teacher, the continuous training , organizational skills, constant vigilance and supervision. But above all, the culmination of a successful teaching the lesson of religion is nevertheless sufficient knowledge and conscious acceptance of orthodox morality.

Keywords: . Religion course, ICT, special teaching methods.